

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

Агрополітичний звіт

APD/APB/03/2023

Оцінка результативності та ефективності аграрної політики України у 2021 році (Аналітичний звіт)

Павло Коваль

Київ, березень 2023 року

Виконавці

Оперативний партнер

Про проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006 року і наразі до 2024 року та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ АФЦ Агрікалчер енд Файненс Консалтантс. Реципієнтом проєкту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проєкту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проєкт має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проєкт має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор

Павло Коваль

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

© 2023 Німецько-український агрополітичний діалог
Всі права захищено.

ЗМІСТ:

Вступ	4
Методологія оцінки ефективності аграрної політики та специфіка її здійснення.....	5
Аналіз та оцінка аграрної політики (підтримка виробників, торговельна політика, розвиток села).....	19
Висновки	35
Використані джерела	36

Вступ

Ефективність та результативність політик, зокрема і аграрної політики має важливе значення для сталого задоволення всезростаючого попиту на безпечні та якісні продукти харчування. Незважаючи на те, що зростаючий попит на продукти харчування, корми, паливо та клітковину відкриває значні можливості для сільського господарства, державна аграрна політика окремої країни, чи міждержавних об'єднань, повинна вирішувати такі проблеми, які би привели до сталого підвищення продуктивності використання ресурсів (земля, праця, капітал, зрошувальна вода) та результативності менеджменту, підвищення екологічної стійкості, включаючи скорочення викидів парникових газів, а також покращення адаптації та стійкості до змін клімату й інших непередбачуваних потрясінь. Державна підтримка сільського господарства в ряді країн зростала в останні роки у відповідь на глобальні кризи економічної та неекономічної природи, і лише невелика частка бюджетів країн світу була спрямована на довгострокові цілі, такі як зміна клімату, «озеленення технологій», та інші проблеми сталості продовольчих систем.

З метою удосконалення системи прийняття рішень на різних рівнях щодо допомоги урядам краще зрозуміти, скільки та в якій формі надається підтримка, міжнародні організації, зокрема OECD, WTO, EU, та інші розробили методики і системи індикаторів, які трансформують політичні заходи в цифрах порівнянним чином за часом і між країнами. Загальна оцінка ефективності та результативності аграрної політики в європейській практиці регулювання та розвитку аграрної сфери і села набула обов'язкового характеру через фіксацію в чинному законодавстві ЄС та з часом довела свою спроможність й необхідність. Україна не може поки що продемонструвати системність у підходах стратегування та оцінки ефективності реалізації стратегій розвитку села та сільського господарства. Але перебуваючи в статусі «кандидата» у члени ЄС, повинна адаптувати ряд норм та процедур ЄС у практику стратегічного управління АПК. Даний звіт є однією із спроб експортного середовища, громадських організацій та вчених дати оцінку, принаймні не формалізованої аграрної політики, а як набору рішень що були реалізовані у 2021 році. Оцінка буде здійснена згідно методики *«Проект методики оцінки аграрної політики України (аграрної політики, торгової аграрної політики, політики розвитку*

сільських територій)», яка у значній мірі наближена до методології ЄС та умов і можливостей використання її в Україні.

Оцінка базується на системі показників обґрунтованих у методиці, структурованих за чотирма групами, розрахунковими суб-показниками, які поглиблюють певні аналітичні параметри, та на експертних оцінках.

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СПЕЦИФІКА ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ

Аграрна політика і система конкретних заходів щодо регулювання та координації аграрного сектора економіки вимагають оцінки з погляду не лише факту їхньої наявності, розробки і здійснення, але й їх ефективності та результативності. Це важливо для комплексної підсумкової оцінки діяльності державних інституцій і суб'єктів господарювання, виявлення недоліків, невирішених питань і нових проблем, які необхідно вирішувати в майбутньому, удосконалюючи політику. Аграрна політика може бути позитивно оцінена лише тоді, коли вона забезпечує високу ефективність і конкурентоздатність агропродовольчої сфери, поліпшення соціального стану селян і підвищення рівня розвитку сільських територій. Звідси стає очевидною необхідність у розробці критеріїв оцінки ефективності та результативності аграрної політики, системи показників такої оцінки, методики їх розрахунку та рекомендацій щодо трактування системи показників з метою формулювання комплексної оцінки.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за основні критерії оцінки ефективності та результативності аграрної політики наступні:

- стан продовольчої безпеки країни;
- стала відтворюваність економічної спроможності аграрних виробників;
- рівень сталого розвитку сільських територій.

Зміст критеріїв розкривається узагальненням широкого спектру взаємозалежних параметрів розвитку, а деталі оцінки розкриваються через систему вимірників - показників, які систематизуються у відповідні групи.

В основу методики комплексної оцінки результативності та ефективності політик покладено методику ЄС враховуючи позитивний досвід європейських країн щодо управління аграрним сектором та практику оцінки стратегій і аграрної політики, а також обраний Україною загальний вектор цивілізаційного розвитку – інтеграція в ЄС, пропонуємо максимально-можливо використати методологію та методики оцінки аграрної політики затвердженої ЄК та схваленою Європейським Парламентом. Маючи на сьогоднішній день офіційний статус кандидата у члени ЄС, та майбутній початок консультацій щодо членства, оцінки ефективності аграрної політики сформульовані «зрозумілою мовою» допоможуть порозумітися в ході дискусій, та висвітленню можливостей і намірів України в аграрних питаннях.

Детальну систему показників оцінки ефективності та результативності аграрної політики пропонуємо систематизувати за 4 групами (по аналогії із методологією ЄС):

- Показники контексту;
- Показники впливу;
- Показники випусків/результату;
- Показники результату.

Оскільки система статистики в Україні не адаптована до накоплення даних щодо моніторингу за реалізацією аграрної політики подібної до САП ЄС, і Україна не має членства у ЄС що не поширює поки що вимоги до планування стратегій і звітування згідно Регламентів ЄК, частину показників методології ЄС ми не зможемо використовувати в повному обсязі.

Показники оцінки аграрної політики станом на 01.01.2022р.

I. ПОКАЗНИКИ КОНТЕКСТУ

Індекс по-ка	Показник	Од. виміру	Значення 2021р.	Значення 2020р.	+/- 2021/2020р.р.	Примітки
Соціально-економічні показники						
C.01	Населення	Млн.осіб	41,6	41,9	-0,3	

C.02	Вікова структура	Коефіцієнт	0-14 14,9 15-64 67,4 16-59 59,2 18 і старше 82,1 60 і старше 24,8 65 і старше 17,7			
C.03	Територія	Млн.км ²	603,5	603,5	-	
C.04	Густота населення	Осіб/км ²	69	69	-	
C.05	Рівень зайнятості	%	55,7			
C.06	Рівень самозайнятості	%	45,5			
C.07	Рівень безробіття	%	9,9			
C.08	ВВП на душу населення	грн/ особу	131 240,4	101 138,0	+30102,4	
C.09	Рівень бідності	%	24,7	24,7	-	
C.10	Структура економіки	%		Сільське господарство 9,3 Промисловість 14,7	-	
C.11	Структура зайнятості	%	Сільське господарство 17,2 Промисловість 14,8		-	
C.12	Продуктивність праці за секторами економіки	Тис.грн/ особу		Разом 270,5 Сільське господарство 146,0	-	

				Промисловість 267,9		
Галузеві показники						
C.13	Зайнятість за видами економічної діяльності	Тис.Осіб	2692,7	2721,2	28,5	
C.14	Продуктивність праці в сільському господарстві	Тис.грн/особу		146,0	-	
C.15	Продуктивність праці в лісовому господарстві	Тис.грн/особу	-	-	-	
C.16	Продуктивність праці в харчовій промисловості	Тис.грн/особу	-	-	-	
C.17	Агрохолдинги (ферми)	Одиниць	48 868	47 803	+1065	
C.18	Сільськогосподарський район	Одиниць	-	-	-	
C.19	Сільськогосподарська площа під органічне землеробство	Тис.га	422,0	462,0	-40,0	
C.20	Зрошувана земля	Тис.га	-	551,4	-	
C.21	Одиниці худоби	Млн.голів	-	-	-	
C.22	Фермерська робоча сила	Тис.осіб	2692,7	2721,2	-28,5	
C.23	Вікова структура керівників господарств	%	-	-	-	
C.24	Аграрна підготовка керівників господарств	%	-	-	-	
C.25	Сільськогосподарський фактор доходу	%	-	-	-	

C.26	Сільськогосподарський підприємницький дохід	Млн.грн	-	-	-	
C.27	Загальна продуктивність факторів у сільському господарстві	Тис.грн/ одиницю	-	9,52	-	
C.28	Валове нагромадження основного капіталу в сільському господарстві	Млн.грн	-	540463,0	-	
C.29	Ліси та інші лісисті землі	Млн.га	10 686,8	10 686,8	-	
C.30	Інфраструктура туризму	Об'єкти	-	-	-	
Індикатори середовища						
C.31	Грунтовий покрив	-	-	-	-	
C.32	Території з природними та іншими специфічними обмеженнями	Одиниць	77/2074, 5	77/2072,8	-	
C.33	Інтенсивність землеробства	га /Осіб	15,34	15,18	-0,16	
C.34	Природоохоронний статус сільськогосподарських місць існування (пасовища)	Одиниць/га	-	5250,3	-	
C.35	Сільське господарство високої природної цінності	Одиниць	-	-	-	
C.36	Заповідний ліс	Млн.га	2074,5	2072,8	+ 1,7	
C.37	Забір води в сільському	Млн.м ³	970	1453	-483,0	

	господарстві (зрошення)					
C.38	Якість води	-	-	-	-	
C.39	Органічна речовина ґрунту в ріллі	%	3,16	3,16	-	
C.40	Водна ерозія ґрунту	%	-	-	-	
C.41	Виробництво відновлюваної енергії в сільському та лісовому господарстві	кВт*годин	-	-	-	
C.42	Використання енергії в сільському, лісовому господарстві та харчовій промисловості	Млн.кВт*го дин	-	6700,0	-	
C.43	Викиди від сільського господарства/CO ₂	Тис.тонн	67,3/ 1461,7	-	-	

II. ПОКАЗНИКИ ВПЛИВУ

Індекс по-ка	Показник	Од. виміру	Значення 2021р.	Значення 2020р.	+/- 2021/ 2020р.р.	Примітки
I.01	Сільськогосподарський підприємницький дохід	Млн. грн	-	253 353,0	-	
I.02	Факторні доходи сільського господарства	Млн. грн	-	340 277,0	-	
I.03	Загальна продуктивність факторів у сільському господарстві	індекс	-	107,7	-	
I.04	Мінливість цін на товари в Україні	Коефіцієнт	-	-	-	
I.05	Динаміка споживчих цін на продукти харчування	Коефіцієнт	4,9	12,7	-	
I.06	Торговий баланс сільськогосподарської продукції	Млн.\$	19 962,0	15 681,0	-	

I.07	Викиди від сільського господарства	Тис.тонн	67,3/1461,7	-	-	
I.08	Якість води	Оцінка	-	-	-	
I.09	Органічна речовина ґрунту в ріллі	%	3,16	3,16	-	
I.10	Рівень зайнятості на селі	%	53,6	54,1	-0,5	
I.11	Ступінь сільської бідності	Коефіцієнт	41,4	43,9	-	
I.12	Сільський ВВП на душу населення	грн/особу	-	(2019р) 9449,0	-	

III. ПОКАЗНИКИ ВИХОДУ

Результативні показники – Прямі виплати

Індекс по-ка	Показник	Од. виміру	Значення 2021р.	Значення 2020р.	+/- 2021/ 2020р.	Примітки
Основна схема оплати на одиницю площі						
O.01_П В	Кількість фермерів(аграрних підприємств)	Одиниць	1474	178		
O.02_П В	Кількість гектарів	Тис.га	-	-		
Постійні пасовища						
O.03_П В	Кількість фермерів з постійними пасовищами	Одиниць	-	-		
O.04_П В	Кількість гектарів, покритих постійними пасовищами, задекларована фермерами	Тис.га	5250,3	5250,3		
O.05_П В	Кількість фермерів, які мають постійні пасовища у визначених екологічно чутливих районах	Одиниць	-	-		
O.06_П В	Кількість гектарів, покритих екологічно чутливими постійними пасовищами, заявлена цими фермерами	Тис.га	-	-		
O.07_П В	Кількість гектарів визначених як екологічно чутливі постійні пасовища (загальна)	Тис.га	-	-		

Екологічна зона						
Еквівалентність						
О.08_П В	Кількість фермерів, які застосовують еквівалентні заходи (схеми сертифікації або агроекологічні та кліматичні заходи)	Одиниць	-	-		
О.09_П В	Кількість гектарів, заявлена фермерами, які впроваджують еквівалентні заходи (схеми сертифікації або агроекологічні та кліматичні заходи)	Тис.га	-	-		
Виплата молодим фермерам						
О.10_П В	Кількість фермерів	Одиниць	-	-		
О.11_П В	Кількість гектарів	Тис.га	-	-		
Схема дрібних фермерів						
О.12_П В	Кількість фермерів	Одиниць	127	176		
О.13_П В	Кількість гектарів	Тис.га	-	-		
Плата за території з природними обмеженнями						
О.14_П В	Кількість фермерів	Одиниць	-	-		
О.15_П В	Кількість гектарів	Тис.га	-	-		
Національні програми для нішевих культур						
О.16_П В	Кількість фермерів	Одиниць	-	-		
О.17_П В	Кількість гектарів	Тис.га	-	-		

Показники результатів - Ринкові показники

Індекс по-ка	Показник	Од. виміру	Значення 2021р.	Значення 2020р.	+/- 2021/2020р. р.	Примітки
Громадське втручання						
О.18_Р І	Обсяг	Тис.га	-	-		
О.19_Р І	Тривалість	Місяців	-	-		
Приватне зберігання						
О.20_Р І	Обсяг	Тис.га	-	-		

O.21_P I	Тривалість	Місяців	-	-		
Експортні відшкодування						
O.22_P I	Обсяг експортованої продукції з експортним відшкодуванням Організації виробників	Млн.грн	-	-		
O.23_P I	% продукції, що надходить на ринок організаціями виробників та асоціаціями організацій виробників	%	-	-		
Шкільні схеми						
O.24_P I	Кількість кінцевих бенефіціарів програми шкільного молока	Осіб	-	-		
O.25_P I	Кількість кінцевих бенефіціарів програми шкільних фруктів	Осіб	-	-		
Виноробний сектор						
O.26_P I	Кількість гектарів нових насаджень винограду	Тис.га	2,0	2,0		
O.27_P I	Кількість гектарів реструктурованих виноградників	Тис.га	-	-		
O.28_P I	Кількість промоційних проектів у виноробному секторі	Одиниць	-	-		
O.29_P I	Кількість проектів інвестиційно-інноваційних заходів	Одиниць	-	-		

Показники результатів – Горизонтальні аспекти

Індекс по-ка	Показник	Од. виміру	Значення 2021р.	Значення 2020р.	+/- 2021/2020р.	Примітки
Політика якості						
O.30_Г I	Географічні зазначення у винному секторі	Одиниць	6	6		
O.31_Г I	Кількість нових захищених найменувань походження, захищених географічних зазначень і традиційних особливостей, гарантованих за галузями	Одиниць	3	4		
Органічне землеробство						
O.32_Г I	Кількість гектарів (усього та під перетворенням)	Тис.га	422 299,0	462 225,0		

O.33_Г I	Кількість сертифікованих зареєстрованих органічних операторів	Осіб	418	419		
Політика просування						
O.34_Г I	Кількість програм (в Україні та за межами України)	Одиниць	-	-		
O.35_Г I	Кількість нових організацій-пропозицій	Одиниць	-	-		
Система консультування по фермах (аграрних підприємствах)						
O.36_Г I	Кількість фермерів, яким надано консультацію	Осіб	-	43		

Показники результатів - Розвиток села

Індекс по-ка	Показник	Од. виміру	Значення 2021р.	Значення 2020р.	+/- 2021/ 2020р. р.	Примітки
O.01_Р С	Загальні державні витрати. Всі заходи	Млн.грн	-	45,1		
O.02_Р С	Загальні інвестиції	Млн.грн	-	-		
O.03_Р С	Кількість підтримуваних дій/операцій	Одиниць	-	-		
O.04_Р С	Кількість підтриманих господарств/бенефіціарів	Одиниць	-	-		
O.05_Р С	Загальна площа (га)	Тис.га	-	-		
O.06_Р С	Підтримувана фізична площа (га)	Тис.га	-	-		
O.07_Р С	Кількість підтриманих контрактів	Одиниць	-	-		
O.08_Р С	Кількість підтримуваних одиниць худоби	Голів	-	-		
O.09_Р С	Кількість підприємств, які беруть участь у підтримуваних схемах	Одиниць	-	-		
O.10_Р С	Кількість фермерів, які отримують виплати	Осіб	-	-		
O.11_Р С	Кількість наданих днів навчання	Днів	-	-		
O.12_Р С	Кількість учасників тренінгу	Осіб	-	-		
O.13_Р С	Кількість підготовлених радників	Осіб	-	30		
O.14_Р С	Населення, яке отримує користь від покращених послуг/інфраструктури (ІТ або інших)	Млн.осіб	-	-		

IV. ПОКАЗНИКИ РЕЗУЛЬТАТУ

Індикатори результатів

Індекс по-ка	Показник	Од. виміру	Значення 2021р.	Значення 2020р.	+/- 2021/2020р. р.	Примітки
R.01_P I	Частка прямої підтримки в сільськогосподарських доходах	%	≤ 1	≤ 1		
R.02_P I	Мінливість доходу фермерського господарства	Коефіцієнт	-	-		
	- За типом господарства	Коефіцієнт	-	-		
	- За економічним розміром	Коефіцієнт	-	-		
R.03_P I	Додана вартість для первинних виробників у харчовому ланцюгу	Млн.грн	-	-		
R.04_P I	Експорт сільськогосподарської продукції ЄС	%	28	26		
	- частка сільськогосподарського експорту України у світовому експорті	%	-	-		
	- частка кінцевої продукції в сільськогосподарському експорті України	%	8	7		
R.05_P I	Державне втручання: % обсягу продуктів, закуплених на інтервенційних складах, від загального виробництва України	%	-	-		

R.06_P I	Приватні склади: % обсягу продукції на приватних складах від загального виробництва України	%	-	-		
R.07_P I	Експортні відшкодування: % обсягу продукції, експортованої з експортними відшкодуваннями, від загального виробництва України	%	-	-		
R.08_P I	Ціни на товари в Україні порівняно зі світовими цінами (розбивка за продуктами)	Грн/ц, т, л ...	-	-		
R.09_P I	Вартість виробництва за схемами якості України у порівнянні із загальною вартістю сільськогосподарського та харчового виробництва	Млн.грн	-	-		
R.10_P I	Важливість органічного землеробства		-	-		
	- частка органічних площ у загальній сільськогосподарській площі	%	1	1		
	- частка органічного тваринництва в загальному поголів'ї	%	-	-		
R.11_P I	Різноманітність культур		-	-		
	- на фермі (кількість ферм за кількістю посівів та розміром)	%	-	-		
	- в регіоні	%	-	-		
R.12_P I	Частка пасовищ у загальній кількості	%	-	-		

R.13_P I	Частка екологічно орієнтованої території (ЕОТ) у сільськогосподарських угіддях	%	-	-		
R.14_P I	Частка площ під озелененням	%	-	-		
R.15_P I	Чисті викиди парникових газів із сільськогосподарських ґрунтів	Кг/га	-	-		
R.16_P I	Структурна різноманітність		-	-		
	- в абсолютних величинах	Одиниць	-	-		
	- у відносному вимірі	Коефіцієнт	-	-		

Результат розвитку сільської місцевості та додаткові показники результату

Індекс по-ка	Показник	Од. виміру	Значення 2021р.	Значення 2020р.	+/- 2021/2020р.	Примітки
R.01_P C	Відсоток сільськогосподарських підприємств із планом розвитку бізнесу/інвестиціями для молодих фермерів	%	-	-		
R.02_P PC	Відсоток сільськогосподарських підприємств, які отримують підтримку для участі в схемах якості, місцевих ринках і коротких ланцюгах постачання	%	-	-		
R.03_P PC	Відсоток зрошуваних земель, які переходять на	%	-	-		

	більш ефективні системи зрошення					
R.04_ PC	Підвищення ефективності використання води в сільському господарстві в проектах	%	-	-		
R.05_ PC	Підвищення ефективності використання енергії в сільському господарстві та харчовій промисловості в проектах	%	-	-		
R.06_ PC	Відновлювана енергія, вироблена в рамках підтриманих проектів	КВт*год	-	-		
R.07_ PC	Відсоток тваринницьких одиниць, зацікавлених інвестиціями в управління худобою з огляду на скорочення викидів ПГ (парникових газів) та/або аміаку	%	-	-		
R.08_ PC	Зниження викидів метану та закису азоту	Кг/га	-	-		
R.09_ PC	Зниження викидів аміаку	Кг/га	-	-		
R.10_ PC	Вакансії, створені в підтриманих проектах	Одиниць	-	-		
R.11_ PC	Відсоток сільського населення, охопленого стратегіями місцевого розвитку	%	-	-		
R.12_ PC	Відсоток сільського населення, яке отримує користь від покращених послуг/інфраструктури	%	-	-		
R.13_ PC	Вакансії, створені в підтриманих проектах (Лідер)	Одиниць	-	-		

R.14_ PC	Відсоток сільського населення, яке отримує користь від нових або покращених послуг/інфраструктури (інформаційно-комунікаційні технології – ІКТ)	%	-	-		

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ (ПІДТРИМКА ВИРОБНИКІВ, ТОРГІВЕЛЬНА ПОЛІТИКА, РОЗВИТОК СЕЛА)

Одним із найбільш конкретизованих комплексних стратегічних документів, прийнятих Міністерством аграрної політики та продовольства України до виконання, та вимірюваний певними показниками, є «План роботи Міністерства аграрної політики та продовольства України на 2021 рік», (Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 06.10.2021 No 250). Даним документом, у значній мірі, визначено комплекс заходів щодо регулювання та управління агропромисловим комплексом, які в сукупності разом із заходами та рішеннями що не ввійшли в даний план і сформували аграрну політику, що реалізовувалася у 2021 році. Очевидно, виконання всіх стратегічних цілей та завдань не склало 100%, і це було очікуваним, але важливо комплексно оцінити результативність та ефективність аграрної політики із використанням, за можливістю, загальноприйнятих міжнародних методик та системи показників оцінки. Вище наведено чотири групи показників, які передбачає Методика оцінки САП ЄС. Крім наведених показників в формулюванні оцінки стратегії наведемо декілька посилань на звіт OECD по оцінці аграрної політики за 2021р. в Україні. З таблиць можемо бачити цілий ряд показників без фактичних даних, що викликано відсутністю моніторингу та статистичних даних, які би дали можливість їх розрахувати. Це викликано невідповідністю структури та підходів до стратегічного планування в ЄС та Україні. Розуміючи це, ми все ж залишаємо ці показники у адаптованій Методиці оцінки результативності та ефективності аграрної політики в Україні, зважаючи на офіційний статус України як кандидата у члени ЄС, та євроінтеграційний курс України.

Зазначений План на 2021 рік має наступну структуру:

Стратегічна ціль 1: Продовольча безпека

Завдання 1. Розвиток фермерських господарств та підприємництва на селі

Завдання 2. Реалізація державної політики у сфері освіти, науки, професійної підготовки кадрів для агропромислового виробництва

Завдання 3. Стимулювання розвитку тваринництва

Завдання 4. Забезпечення розвитку племінної справи у тваринництві

Завдання 5. Забезпечення продовольчої безпеки

Завдання 6. Державна підтримка виробників картоплі

Завдання 7. Виведення нових сортів рослин, адаптованих до природно-кліматичних умов країни (одиниць)

Завдання 8. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників шляхом виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь

Завдання 9. Державна підтримка сільгосптоваровиробників шляхом відшкодування втрат від пошкодження посівів сільськогосподарських культур внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру

Завдання 10. Створення законодавчих умов для стимулювання розвитку галузей садівництва, виноградарства та хмелярства

Завдання 11. Декларування фінансових інструментів для державної підтримки галузей садівництва, виноградарства та хмелярства з метою забезпечення продовольчої безпеки держави

Завдання 12. Аналіз та прогнозування аграрного розвитку

Стратегічна ціль 2. Створення умов захисту вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел

Завдання 1. Розроблення та затвердження наказу Мінагрополітики «Про затвердження Правил щодо забезпечення родючості ґрунтів і застосування окремих агрохімікатів»

Стратегічна ціль 3. Фінансова стійкість сільськогосподарських товаровиробників

Завдання 1. Стимулювання сільськогосподарських товаровиробників до підвищення рівня їх інженерно-технічного забезпечення

Завдання 2. Стимулювання сільськогосподарських товаровиробників до страхування сільськогосподарської продукції

Завдання 3. Розширення доступу суб'єктів господарювання агропромислового комплексу до банківських кредитів

Завдання 4. Забезпечення стабільного бюджетного фінансування

Стратегічна ціль 4. Відновлені та модернізовані меліоративні системи

Завдання 1. Покращення ефективності управління та використання меліоративних систем

Завдання 2. Надання фінансової підтримки сільськогосподарським товаровиробникам, що провадять сільськогосподарську діяльність на меліорованих землях

Стратегічна ціль 5. Цифровізація та автоматизація взаємодії держави та суб'єктів аграрного сектору економіки

Завдання 1. Встановлення дворівневої цифровізації галузей рослинництва, тваринництва та інженерно-технічного комплексу на рівні держави та суб'єктів господарювання через створення та впровадження єдиної комунікаційної платформи для аграрного ринку -омніканальної цифрової системи «ДАР»

Завдання 2. Запровадження електронної системи урядування галузі рибного господарства «еРиба»

Стратегічна ціль 6. Земельна реформа

Завдання 1. Забезпечення організаційно-правових передумов для вільного доступу всіх учасників ринку земель до інформації про земельні відносини

Завдання 2. Забезпечення ведення Державного земельного кадастру, наповнення його повними та достовірними відомостями

Завдання 3. Удосконалення організаційно-правових засад землеустрою, консервації земель, охорони ґрунтів та відтворення їх родючості, оптимізація ведення Державного фонду документації із землеустрою

Завдання 4. Забезпечення функціонування національної інфраструктури геопросторових даних, виконання комплексу заходів з демаркації та делімітації державного кордону

Завдання 5. Унормування процедури утворення та порядку діяльності саморегульованих організацій у сфері землеустрою, топографо-геодезичної і картографічної діяльності, встановлення правил і порядку процедури надання гарантій захисту прав замовників документації

Завдання 6. Здійснення державного контролю за використанням та охороною земель

Стратегічна ціль 7. Забезпечення сталого використання і відтворення водних біоресурсів

Завдання 1. Впорядкування організації промислового рибальства та раціональне використання водних біоресурсів

Завдання 2. Виконання міжнародних договорів України з питань ведення рибного промислу

Стратегічна ціль 8. Упорядкування здійснення функцій Держгеокадастру, спрямування та координацію якого здійснює Мінагрополітики, пов'язаних із веденням Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051 (із змінами)

Завдання 1. Затвердження Змін до Порядку адміністрування Державного земельного кадастру, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 27 грудня 2012 року № 836, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 22 січня 2013 року за №153/22685 (із змінами)

Стратегічна ціль 9. Оптимізації процесу подання форм статистичної звітності суб'єктами господарювання в рамках цифрової трансформації аграрної галузі

Завдання 1. Створення міжвідомчої робочої групи при Міністерстві аграрної політики та продовольства України із оптимізації форм статистичної звітності у сфері сільського господарства

Стратегічна ціль 10. Впровадження єдиної політики та сталого розвитку цифрових трансформацій і цифровізації у сферах, що відносяться до

повноважень Мінагрополітики

Завдання 1. Забезпечення організації належної роботи з питань кібербезпеки та захисту інформації структурними підрозділами Мінагрополітики, підприємствами, установами, організаціями, що належать до сфери управління Міністерства, центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром аграрної політики та продовольства України, їх територіальними органами, підприємствами, установами, організаціями, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром.

Агропромисловий комплекс та сільські території і їх розвиток - сфери, що мають специфічні умови функціонування, які вимагають детальнішого розгляду проблем державного втручання в соціально-економічні процеси. Результативність та ефективність державного регулювання економічної політики в аграрній сфері досягається не лише збільшенням обсягів сільськогосподарського виробництва, а й стабільним розвитком сільських територій, високим рівнем розвитку інфраструктури аграрного ринку, пошуком нових ринків та каналів збуту продукції, формуванням конкурентного середовища агропродовольчого сектору на внутрішньому ринку та впливом на світові ціни.

Вагомим фактором впливу на ефективність аграрної політики в Україні стали інституційні перетворення в системі управлінні аграрної сфери. Відновлення у 2021 році окремого відомства з реалізації аграрної політики – Міністерства аграрної політики та продовольства було, безумовно, позитивним кроком на шляху до формування дієвої системи регулювання аграрних відносин в Україні.

У сільському господарстві за результатами 2021 року спостерігалось зростання виробництва (індекс виробництва продукції склав 14,4% порівняно із - 10,1% у 2020 році) за рахунок суттєвого зростання у рослинництві. Урожай зернових та олійних культур, незважаючи на складні погодні умови під час вегетації, дозрівання та збирання, став рекордним за весь період статистичних спостережень (індекс виробництва рослинницької продукції суттєво збільшився - на 19,9% порівняно з падінням на 12,1% у 2020р.). Урожай зернових культур зріс на 32,5 % порівняно з відповідним періодом попереднього року (рекордні 89 млн. т), соняшнику – на 25 % (рекордні 16,4 млн.т). У тваринництві ситуація залишалася складною через значне зростання виробничих витрат тваринницької продукції на фоні здорожчання кормової бази та високої конкуренції на внутрішньому ринку з іноземними аналогами, зокрема молочної продукції.

Одним із найбільш ефективних фінансово-економічних інструментів державного регулювання аграрного сектору, виходячи із європейського досвіду, є державна підтримка аграрних виробників. Серед напрямів державної підтримки агропромислового комплексу в 2021 році стали: здешевлення кредитів для агропромислового розвитку, підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції, компенсація вартості сільськогосподарської техніки українського виробництва тощо (див. підтримка Міністерства аграрної політики та продовольства України на 2021 рік). До нових напрямів державної підтримки Мінагрополітики залучило органічне виробництво, розвиток картоплярства та нішеві культури. Разом з тим, слід відзначити наявність негативних тенденцій державного регулювання в сфері надання підтримки сільськогосподарським виробникам, оскільки попит на таку підтримку значно перевищує закладені кошти та фактичні видатки бюджету в 2021 році та минулих роках. При цьому спостерігалось і не повне освоєння навіть тих незначних коштів передбачених у бюджеті на окремі програмами та напрямками.

Перспективним напрямом державного регулювання слід визнати розвиток державної підтримки молодих фермерів. Найважливішим та найбільш дієвим інструментом підтримки сільського господарства слід визнати здешевлення кредитів, тобто реалізацію програм «Фінансова підтримка сільського господарства через пільгові кредити» і «Доступні кредити 5-7-9 %». У 2021 році кредитний портфель аграріїв став найбільшим за усі часи розвитку агропромислового сектору в Україні, хоч ще залишається на порядки нижчим за аналогічний показник рівня кредитування в розвинутих західних країнах, скажімо США, країни ЄС. Програма «Доступні кредити 5-7-9 %» полягає в частковій компенсації процентної ставки за кредитом з механізмом часткових кредитних гарантій для вирішення проблеми нестачі забезпечення та недостатньої кредитної історії на покриття регулярних витрат провадження господарської діяльності, що не залежать від змін обсягу виробництва. Слабким місцем даної програми стало доступність мікро- та малих аграрних виробників (з площею до 100 га), до того ж формально це не було нормативно закріплено.

У звіті по Україні підготовленому за методикою ОЕСР державна підтримка сільськогосподарських виробників, виміряна оцінкою підтримки виробників (PSE), є нижчою порівняно з країнами ЄС. Відзначається нестабільність даного показника протягом останніх років, викликана коливаннями підтримки ринкових цін (MPS). Варто відзначити висновок ОЕСР стосовно деякої стабілізації в останні роки коливання PSE, становлячи в середньому 1,7% від валових надходжень сільськогосподарських підприємств протягом 2019-21 років.

Протягом останніх років середні ціни аграрних виробників в Україні, були нижчими за міжнародні базові рівні цін, MPS мав від'ємне значення, але відзначаються значні коливання залежно від конкретного товару та часового періоду. Це до певної міри характеризує ефективність торгової аграрної політики – здатність стабілізувати ціни виробника. Завдяки тарифному захисту внутрішні ціни на м'ясопродукти та цукор були вищими за міжнародні референтні рівні, тоді як ціни на більшість зернових та молоко були загалом нижчими за світові. Окремі товари - цукор, жито та м'ясо свинини отримують найбільшу підтримку, тоді як деякі зернові культури не орієнтовані на експорт – овес, просо, горох і, меншою мірою, молоко та насіння соняшнику неявно оподатковуються.

Одним із показників методики ОЕСР є оцінка підтримки загальних послуг (General Services Support Estimate, GSSE), який характеризує державну підтримку інфраструктурних підприємств, що надають послуги аграрним виробникам. На відміну від коливання за останні роки показників PSE та CSE даної методики, для України досить стабільним виявляється показник підтримки сектору інфраструктури аграрного сектору, який відображує обсяг річних валових бюджетних трансфертів у грошовій формі організаціям, що надають послуги аграрному виробництву. Аналіз структури показника GSSE для України у порівнянні з іншими країнами показало, що в Україні найбільшу частку GSSE займає підтримка системи знань та інновацій в АПК. Важливо наголосити на значну частку бюджетних витрат на інспекцію, нагляд і контроль у сільському господарстві, яка значно вища порівняно із країнами ЄС, що є властивим для пострадянських економік, в яких витрати на держконтроль є значними у всіх секторах економіки. Нажаль частка розвитку інфраструктури, маркетингу і просування вітчизняного АПК значно відстає від аналогічних показників західних країн.

Бюджетна підтримка виробників, значною мірою у формі податкових пільг і підтримки виробництва шляхом надання короткострокових позик і накопичення основного капіталу, становить менше 1% від валових надходжень сільськогосподарських підприємств, але сприяла позитивній загальній підтримці виробників протягом останніх років, включаючи 2021р. Загалом протягом 2021 року було надано підтримку за програмами: розвитку тваринництва та переробки сільгосппродукції (1,6 млрд.грн); розвитку фермерства (120,8 млн.грн); компенсації вартості техніки (991,4 млн. грн); компенсації % вартості кредитів (1,2 млрд.грн); розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства (512 млн.грн); компенсації втрачених посівів (108 млн. грн); розвитку нішевих культур (50 млн.грн); розвитку картоплярства (53 млн.грн); розвитку зрошення (16,7 млн.грн); компенсації ЄСВ для фермерів та працівників-членів їх сімей (0,6 млн.грн).

У 2021 році отримувачами коштів за всіма програмами та напрямками стали 11 257 суб'єктів всіх розмірів та всіх організаційно-правових форм, включаючи фізичні та юридичні особи. Найбільшою за бюджетними ресурсами була програма «Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с.г. продукції» - 1609 572 928 грн. Найбільш популярною програмою серед аграріїв за кількістю учасників була

програма «Часткова компенсація вартості техніки та обладнання вітчизняного виробництва» - 5533 отримувачі, а також «Фінансова підтримка заходів в аграрному секторі шляхом здешевлення кредитів» - 4434 отримувачі. Загальна частка залучених виробників до програм підтримки склала у 2021 році лише 24%, що більше порівняно із попередніми роками, чому посприяло обмеження в отриманні бюджетних коштів на одного бенефіцара за всіма програмами, враховуючи пов'язаних осіб у сумі 60 млн.грн. Лідером із отриманих коштів стала столична Київська область із загальним портфелем за всіма програмами 1081,0 млн.грн. Найменше отримали аграрії гірських областей – Чернівецька, Закарпатська та Івано-Франківська області. Аграрії ряду областей із усього спектру програм (їх 11) скористалися лише від 1 до 3 програм!

Одним із важливих факторів впливу на аграрну політику в 2021 році, та адекватність реагування на нього, стало розповсюдження пандемії COVID-19 з 2020 року що спричинило вплив на розвиток глобальних економічних процесів. У відповідь на найгостріший виклик сучасності уряд відреагував затвердженням Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARSCoV-2, на 2020-2022 роки.

У рамках Програми було задекларовано заходи щодо розвитку аграрного сектору в кризових умовах: забезпечення широкого доступу сільськогосподарських виробників до фінансових ресурсів, забезпечення безперебійного збуту продукції, розвиток прозорості у земельних відносинах і своєчасність надання адміністративних послуг.

Одним із кроків системи державного регулювання функціонування суб'єктів підприємництва в сільському господарстві в 2021 році, було виконання прийнятої у квітні 2020 року Постанов Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, товари протиепідемічного призначення» № 341, якою запроваджувалося державне регулювання цін за допомогою декларування зміни роздрібних цін на певні товари, серед яких цукор-пісок, деякі категорії молока, яєць, птиці, масла та інші. Маємо надію що це вимушені

кроки яких необхідно уникати в умовах послаблення впливу негативних факторів, як то пандемія чи військові дії. Реалізовувалися заходи щодо сприяння виробництву та збуту картоплі й овочевої продукції у рамках схваленої урядом Концепції Державної цільової програми розвитку промислового картоплярства на період до 2025 року від 21 жовтня 2020 року № 1345-р та Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року від 21 жовтня 2020 року № 1333-р.

У рамках аграрної політики реалізовані ряд заходів щодо створення умов для забезпечення виробництва, обігу та споживання безпечних та якісних харчових продуктів, що не несуть загрози для життя та здоров'я споживачів:

- розроблено «Порядок і спеціальні вимоги до маркування харчових продуктів», для яких обов'язковим є зазначення країни походження або місця походження;
- визначено заходи, що підлягають невідкладному здійсненню у разі, коли харчові продукти та/або корми безпосередньо або через довкілля становлять загрозу для здоров'я людини та/або тварини;
- визначено вимоги до упаковки харчових продуктів і будь-яких матеріалів, що контактують з ними шляхом приведення у відповідність із законодавством ЄС;
- розроблено проект Закону України «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за обігом генетично модифікованих організмів і генетично модифікованої продукції для забезпечення продовольчої безпеки»;
- розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо харчових продуктів та інших об'єктів санітарних заходів», з метою імплементації в національне законодавство торгових стандартів якості Європейського Союзу на сільськогосподарську продукцію та харчові продукти для уникнення технічних бар'єрів в торгівлі, а також для створення національної системи географічних зазначень та інших схем якості для сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, розроблено проект Закону України «Про особливості правової охорони географічних зазначень, традиційних гарантованих особливостей, захист прав та застосування схем якості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів»;

- забезпечено створення 9 специфікацій для майбутніх географічних зазначень України ("ШАБАГ", "ДОЛИНА ФРУМУШИКА", "БАРАНИНА ФРУМУШИКА", "ЯЛПУГ", "ПРИДУНАЙСЬКА БЕСАРАБІЯ", "ЗАКАРПАТСЬКИЙ МЕД", "ЗАКАРПАТСЬКЕ ВИНО", "ХЕРСОНСЬКИЙ КАВУН", "АША-АБАГ");
- впроваджено стандарти ЄС у сфері здоров'я і благополуччя тварин, а також у сфері виробництва, обігу і застосування ветпрепаратів;
- встановлено вимоги до благополуччя с/г тварин під час їх утримання, включаючи відгодівлю та догляд, що сприятиме поширенню практики гуманного поводження з тваринами, покращенню умов їх утримання, збереженню здоров'я тварин та значно зменшить ризики їх травмування і страждання.

Здійснювалися заходи щодо стимулювання органічного виробництва та обігу продукції:

забезпечено законодавче регулювання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції в Україні, яке відповідає вимогам права ЄС:

на виконання Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» завершено прийняття всіх 12 підзаконних нормативно-правових актів; забезпечено законодавче регулювання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції в Україні, яке відповідає вимогам права ЄС:

на виконання Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» завершено прийняття всіх 12 підзаконних нормативно-правових актів;

створено законодавче підґрунтя для надання державної підтримки виробникам органічної продукції.

В кінці 2016 року Кабінет Міністрів України прийняв Національну концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року. Наприкінці 2017 року КМУ затвердив План заходів щодо реалізації цієї Концепції, а також затвердив Стратегію «безвуглецевого розвитку» України до 2050 року (SLCD) у липні 2018 року. SLCD визначає скоординований підхід різних сторін і забезпечує національне бачення узгодження економічного зростання та соціальний розвиток із

зменшенням викидів парникових газів. Метою стратегії є рух у напрямку вуглецево-нейтральної країни до 2060 року, закріпленої в Національній економічній стратегії до 2030 року, схваленій КМУ в березні 2021 року. Стратегія містить окремий розділ - Державну політику в агропромисловому секторі з питань охорони навколишнього середовища та управління природними ресурсами в сільському господарстві, метою якого є наближення та гармонізація національного законодавства та політики із «Зеленою угодою ЄС», запровадження національного звіту про викиди парникових газів у сільському господарстві та запровадження економічних стимулів для сталого землекористування й підвищення родючості ґрунту. Закон «Про принципи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» застосовується з січня 2021 року, що відображає зобов'язання України за міжнародними угодами, зокрема Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та Паризькою угодою 2015 року. Законодавство України щодо моніторингу викидів парникових газів буде адаптовано до законодавства ЄС відповідно до Угоди про асоціацію України з ЄС. Після ухвалення цього закону наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів (МЕПР) у червні 2021 року було затверджено Порядок ведення Єдиного реєстру моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів.

За оцінками Світового банку Україну варто класифікувати як країну з доходом нижче середнього світового рівня. Серед головних контекстних ознак можемо виділити порівняно велику площу родючих земель, що сприяє розвитку багатогалузевого сільського господарства як основного сектора економіки порівняно з іншими країнами. Сільське господарство України формує близько 10% ВВП (економіки країни) та близько 16% зайнятості. Агропродовольчий експорт становить близько 45% від загального експорту України. Майже 80% земель сільськогосподарського призначення становлять площу ріллі, решта сіножаті, пасовища та багаторічні насадження. У продовж останніх років господарства населення виробляли близько 40% продукції рослинництва та 55% продукції тваринництва в Україні. Часто сільські домогосподарства орієнтують виробництво на самозабезпечення потреб, а частина продукції включається у ланцюжки створення вартості, як на внутрішньому ринку так і на експорт. Корпоративний сектор аграрного виробництва забезпечує значну частину решти сільськогосподарської продукції, в значній мірі орієнтованої на зовнішні ринки. За останні п'ять років 2016 по 2021 рік економіка стабільно зростала

на рівні від 2,4% до 3,5% на рік, а інфляція зменшилася після декількох економічно складних років (2012 – 2015р.р.), коли ВВП впав майже на 19%, а інфляція зростає до 50%. У 2020 році через пандемію COVID-19 і пов'язані з цим потрясіння в економіці реальний ВВП скоротився на 4%, а інфляція знизилася до менше 3%. Рівень безробіття залишався досить високим і становив 9,5% у 2021 році. Україна є одним із світових лідерів на глобальних ринках сільськогосподарської продукції, зокрема зерна (пшениці, ячменю, кукурудзи) та рослинної олії (ріпакової та соняшникової). Експорт аграрної продукції досить стрімко зростає починаючи із 2000 року, з деяким уповільненням у період 2013 – 2015р.р. В структурі агропродовольчого експорту України значну частку складає сировина та продукти переробки для промисловості. Імпорт, є більш диференційованим, причому первинні продукти та продукти переробки для кінцевого споживання становлять близько 70% імпорту агропродовольчої продукції. Це може формувати платіжний дисбаланс, але завжди аграрне платіжне сальдо було позитивним.

Варто наголосити, що як аграрне виробництво, так і факторна продуктивність аграрного сектору зростали темпами, значно вищими за середній світовий їх рівень, на 2,8% і 5,6% на рік відповідно протягом 2012 – 2021 років. Частка сільського господарства в енергоспоживанні країни та викидах парникових газів зросли за останні два десятиліття. Навпаки, середній баланс азоту знизився з 2000 року і залишається значно нижчим за середній показник по європейських країнах.

Вагомою складовою аграрної політики є політика сталого розвитку сільських територій. Аналіз даного напрямку має деяку специфіку викликану інституційною неоднозначністю державної інституції покликаної розробляти та реалізовувати єдину політику розвитку сільських територій. Частина стратегічних рішень покладена на Міністерство аграрної політики (яке не існувало до 2021 року), частина на Міністерство розвитку громад (яке на момент підготовки даного звіту об'єднане із Міністерством інфраструктури). Ми ще і сьогодні можемо стати учасниками дискусії щодо центру стратегування розвитку сільських територій, або доцільності місця даної проблематики в рамках аграрної політики... Зважаючи на це ми все ж маємо ряд стратегічних документів щодо унормування розвитку сільських територій. Акцентуємо увагу на декількох: «Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр.». Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695,

«Про схвалення Концепції розвитку сільських територій». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р., «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 489-р.

У рамках реалізації положень названих документів, центральними органами виконавчої влади та місцевими органами влади і органами місцевого самоврядування виконувалися заходи у 2020-2021 р.р., спрямовані на:

підвищення якості життя сільського населення;

охорону та збереження природних ресурсів у сільській місцевості;

диверсифікацію та розвиток сільської економіки;

удосконалення системи управління сільськими територіями;

інформаційно-консультаційне забезпечення населення та бізнесу на селі.

Для надання державної підтримки для покращення житлових умов у сільській місцевості, скажімо, Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» Мінрегіону, як центральному органу виконавчої влади, що здійснює, зокрема загальну координацію розвитку сільських територій, було передбачено 39,1 млн грн за рахунок коштів спеціального фонду, з яких використано – 32,7 млн гривень.

Для розвитку мережі закладів охорони здоров'я та поліпшення медичного обслуговування у сільській місцевості постановою Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 983 (із змінами) затверджено Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості.

У більшості регіонів країни систематично проводяться обстеження автомобільних доріг загального користування, вулиць та доріг комунальної власності для включення їх до переліку об'єктів ремонту автомобільних доріг, що мають першочергове значення та підлягають ремонту.

З метою підвищення ефективності управління культурою на місцевому рівні, попередження безпідставного скорочення базової мережі закладів культури,

знищення об'єктів культурної спадщини та зниження якості культурних послуг, що надаються населенню, Міністерством культури та інформаційної політики України розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Мінімальних державних соціальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами». Проектом акта пропонується затвердити мінімальні стандарти забезпечення громадян культурними послугами, які визначають базовий набір культурних послуг, критерії та показники виконання цих стандартів, а також вимоги до приміщень та обладнання закладів культури, що надають базові культурні послуги, в тому числі і щодо організації мереж клубних закладів, бібліотек, мистецьких шкіл, закладів кіномережі.

Для поліпшення ситуації, яка склалася з утворенням, накопиченням, збиранням, зберіганням та захороненням відходів і характеризується подальшим розвитком екологічних загроз, Міндовкіллям здійснювався протягом 2021р та у попередні роки, комплекс заходів із реформування системи управління відходами.

Верховною Радою України прийнято у першому читанні Закон України «Про управління відходами» реєстрац. № 2207-1 від 04.06.2020р.

Щодо створення нових та розширення існуючих територій і об'єктів природно-заповідного фонду, кількість територій та об'єктів природного-заповідного фонду (далі - ПЗФ) загальнодержавного та місцевого значення збільшилася на 119 од. (всього на сьогодні 8631 од. ПЗФ) площею 26 тис. га (всього на сьогодні ПЗФ 4,44 млн га на суші та 0,4 млн га на морі) або на 0,03% площі України (всього – 6,8%). Зокрема створено території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, у тому числі національний природний парк «Королівські Beskidi» (Львівська область).

З метою відновлення окремих видів флори і фауни, середовищ їх існування наказом Міндовкілля від 28.12.2020 № 391 затверджено План дій щодо збереження осетрових риб (родина Acipenseridae) в Україні на 2021-2030 роки. Результати інвентаризації флори та фауни вказують, що у середньому флора установи ПЗФ складається з 1195 видів, з яких 721 вид вищих рослин, 45 видів флори занесено до Червоної книги України; фауна установи ПЗФ у середньому включає 1121 вид, з яких 48 видів ссавців та 180 видів птахів, 76 видів фауни.

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, передбачено виконання низки завдань за напрямом «Розвиток інженерної інфраструктури», зокрема, щодо поширення практики застосування державно-приватного партнерства для залучення інвестицій у технічне переобладнання (модернізацію) інженерної інфраструктури житлово-комунального господарства (у тому числі впровадження сучасних технологій та обладнання у сфері водопостачання, водовідведення, тепlopостачання, поводження з твердими побутовими відходами).

Для запобігання та зменшення обсягів скидання забруднених речовин у поверхневі та підземні води у регіонах проводилися роботи з будівництва та реконструкції каналізаційних очисних споруд, розроблялася проектно-кошторисна документація на будівництво очисних споруд із застосуванням новітніх технологій та обладнання у сільських населених пунктах.

У питаннях диверсифікації та розвитку сільської економіки, сприяння розвитку зеленого та сільського туризму в сільських районах, що виробляють продукцію з особливими географічними зазначеннями, Мінекономіки спільно з проектом Європейської Комісії «Підтримка розвитку системи географічних зазначень в Україні» проведено роботу щодо реалізації пілотних проектів:

«Дорога Смаку Прикарпаття»;

«Дорога Вина та Смаку Закарпаття»;

«Дорога Вина та Смаку Української Бессарабії».

Більшість населення у сільській місцевості зайнята саме в сільському господарстві, і серед них – понад 90% - це малі виробники, фермери та сільські господарства населення. Саме тому Уряд України розглядає політику підтримки розвитку малого підприємництва на селі як складову політики сільського розвитку. Пріоритетом для держави залишається всебічна підтримка сільськогосподарського виробника. Підтримка передбачає ряд програм і напрямків, за окремими із них акцент робиться саме на малих виробниках.

З метою задоволення потреб фермерських господарств у отриманні інформації щодо програм державної підтримки, якісних консультацій, зокрема, щодо технологій

ведення сільськогосподарського виробництва, формування ланцюгів доданої вартості, створення та діяльності сімейних фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів до напрямків використання бюджетних коштів, передбачених у державному бюджеті в рамках програми «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» за напрямом фінансова підтримка розвитку фермерських господарств включено, серед іншого, часткову компенсацію витрат, пов'язаних з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами за напрямами: агрономія, ветеринарія, зоотехнія, бухгалтерський облік, маркетинг, юридичні консультації, розвиток сільського зеленого туризму. У 2020 році за вказаною бюджетною програмою 43 фермерським господарствам надано дорадчі послуги дорадчими службами Вінницької, Дніпропетровської, Кіровоградської, Полтавської, Тернопільської та Харківської областей на загальну суму 286,6 тис. гривень.

Висновки

Виходячи із аналізу загального економічного та соціального становища аграрного сектору України, а також системи спеціальних показників, комплекс заходів за останній період включно із 2021р., який ми будемо класифікувати як аграрну політику у складі: підтримка аграрного виробництва, торгівля аграрною продукцією та розвиток сільських територій забезпечували загальне економічне зростання агропромислового комплексу. Це стало підґрунтям до формування соціальної та екологічної доданої цінності, що разом нарощує соціально-культурну додану цінність України та українського селянина на світовій арені. Зокрема це включало:

- намагання і рух у напрямку удосконалення справедливих земельних відносин;
- формування сучасного розуміння аграрного виробництва на принципах сталості;
- гарантування продовольчої безпеки шляхом стабільного забезпечення якісними продуктами харчування із зростаючим рівнем їх безпечності та якості;
- удосконалення системи інформування українців про продукти харчування, у рамках захисту прав споживачів;
- прикладання зусиль щодо посилення захисту навколишнього середовища, сприйняття принципів рециклічної економіки, стратегії «Зелений курс».

Разом з тим, аграрна політика України повинна набути характеру системності, базуватися на принципах формування політики властивих Європейському Союзу, зважаючи на євро інтеграційний курс та статус кандидата в члени ЄС. Зберігаючи при цьому суб'єктність та підтверджуючи своє місце і значення на глобальних аграрних ринках. Це можливо за умови гармонізації чинного законодавства України із законодавством ЄС, зближення принципів розбудови та реалізації політик, прийняття загальноєвропейських цінностей.

Аграрна політика повинна забезпечувати вищий рівень стійкості аграрного сектору, особливо в умовах залучення до загальноєвропейської угоди «Зелений курс» та стратегії «від ферми до столу». В основу варто покласти рівень життя селянина та умови реалізації економічних цілей аграрних виробників.

Політика має бути гармонійно інтегрована в національну економічну та політику сталого розвитку України. Це посилить підтримку і сприяння екологічних цілей, та сприятиме рух у напрямку більш амбітних кліматичних, інформаційних, технологічних і соціальних цілей.

АПК України потрібний перегляд та реформа загальної системи стратегування, що дозволить утверджувати суб'єктність та технологізувати більш амбітні цілі глобального рівня.

Використані джерела

1. «Національна економічна стратегія на період до 2030 року».
<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
2. «Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр.»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
3. «Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015 - 2020 роки»
<https://ips.ligazakon.net/document/NT1978>
4. «Нової аграрної політики»
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/new-agrarian-policy.pdf>

5. «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>
6. «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2017-%D1%80#Text>
7. «Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>
8. Trade and agriculture directorate. Oecds producer support estimate and related indicators of agricultural support (2016) Concepts, Calculations, Interpretation and Use (The PSE Manual), OECD. Retrieved from <https://www.oecd.org/agriculture/topics/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation/documents/producer-support-estimates-manual.pdf>
9. Monitoring the state of agriculture (2021). Ministry of Agrarian Policy and Food. Retrieved from <https://minagro.gov.ua/ua/investoram/monitoring-stanu-apk>
10. Огляд державної підтримки в АПК України. Міністерство аграрної політики та продовольства: офіційний вебпортал. 2021. URL: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka>